

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXVI

Уређивачки одбор

*др Даринка Гортан-Премж, др Ирена Грицкат, др Милка Ивић, др Павле Ивић,
др Радослав Катичић, Блаже Конески, др Тине Логар, др Александар
Младеновић, др Асим Пецо, др Митар Пешикан, др Живојин Станојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1980

СЕМАНТИЧКИ ПАРАМЕТРИ У СИНТАКСИ

Упркос многим расправама и полемикама последњих година,¹ аутономијност синтаксе у односу на семантику још увек је једно од нерешених питања лингвистичке теорије. С једне стране, постоје синтаксички системи типа генеративне семантике или Монтегјуове граматике у којима семантички принципи играју кључну улогу, тако да се синтаксичка и семантичка кохерентност увек налазе у некој врсти директне корелације. С друге стране, у синтаксичким теоријама изграђеним на претпоставци аутономијности синтаксе између синтаксичке и семантичке кохерентности не успоставља се никакав једнозначан однос: како се у оквиру синтаксе уопште не позивамо на семантичке принципе, везе између синтаксичке и семантичке кохерентности нужно представљају предмет посебног, додатног испитивања.

У свом класичном облику (Chomsky 1955, 1957), теза о аутономијности синтаксе била је формулисана тако да није остављала места никаквом увођењу семантичких параметара у синтаксичку теорију; независност синтаксе од семантике подразумевала је не само да се у оквиру синтаксе не позивамо на семантичке принципе (рецимо, на принцип да свако правило којим се реченица рашчлањава на конституенте одговара неком правилу које показује како је значење реченице функција значења њених делова) него и да се у синтакси уопште не јављају семантички дефинисани појмови. Међутим, основна идеја о аутономијности синтаксе не мора се заступати у овом екстремном облику: у синтаксичку теорију могу се увести и неки семантички параметри а да то не доведе у питање самосвојност њеног појмовног апарата. Овакав „параметризовани“ облик тезе о аутономијности синтаксе, како га назива Чомски (Chomsky 1975: 92—95), несумњиво је емпиријски одрживији од класичних формулација које експлицитно или имплицитно искључују сваку могућност употребе семантичких појмова у синтаксичкој теорији; у исти мах, верујемо да у овом ослабљеном, „параметризованом“ облику теза аутономијности представља подеснију полазну тачку за синтаксичку теорију него супротно гледиште које везује синтаксу за семантичке принципе и тако

¹ В., рецимо, Chomsky 1975; Partee 1975; Bresnan 1977; Bowers и Reichenbach 1979.

унапред постулира постојање директне корелације између синтаксичке и семантичке кохерентности.

Не улазећи у даље разматрање општих аспеката овог питања, овде ћемо се ограничити на то да покажемо како ослабљена теза аутономности често води једноставним и интуитивно прихватљивим решењима. Као пример ће нам послужити категоријалнограматички систем који смо у најважнијим цртама скицирали у једном другом раду (Којен 1979). У овом систему, основне реченичне структуре српскохрватског (а највероватније и других сродних словенских језика) могу да се опишу помоћу двеју примитивних и релативно малог броја изведених синтаксичких категорија, уз допунску карактеризацију речи морфосинтаксичким обележјима као што су род, број, падеж, лице, време, итд. Једна од одлика овог система које га најјасније супротстављају семантички заснованим категоријалним граматикама везана је за статус именица. Властите и заједничке именице које, бар у језицима без члана, углавном имају паралелну дистрибуцију овде и припадају истој примитивној категорији, што никада није случај у системима са семантичком мотивацијом: како семантички разлози захтевају да се заједничке и властите именице припишу различитим категоријама, овакви системи садрже најмање две номиналне категорије, без обзира да ли примитивне или изведене.² Мада поређење ових двеју врста категоријалнограматичких система излази из оквира нашег рада, није тешко видети да јединствена категоризација именица у начелу омогућава једноставнији и економичнији опис основних реченичних структура у природним језицима. Но, независно од тога какву тежину треба дати овим а какву семантичким разлозима, постоји један тип номиналних конструкција чији опис ствара посебне тешкоће у свакој категоријалној граматици: у даљем излагању покушаћемо да покажемо да се те тешкоће могу најлакше отклонити ако у систем који сврстава заједничке и властите именице у исту примитивну категорију уведемо и одређене семантичке параметре.

Без упуштања у појединости формализације, овај тип номиналних конструкција у српскохрватском (а делимично и у другим словенским језицима) недавно је описала Милка Ивић (Ивић 1980). Карактеристични примери оваквих конструкција били би, у српскохрватском, изрази као што су *ћарче хлеба*, *комад сџакла*, *кај млека*, *зрно ђеска*, *влашћ њраве*, *џрамен косе*, *кљуко вуне*, *џрудва снећа*, *нишћ љаучине*, *џрумен злашћа*, *млаз воде*, *џласћ сена*, *џушћљај вина*, итд. Сваки од ових израза састоји се од градивне именице којом се означава ова или она врста „материје”, дакле нешто неуобличено као појединачна ствар и неподложно бројању, и именице-партикуларизатора којом се из дате „материје” издваја мање

² У Луисовом систему (Lewis 1970) ове две класе именица припадају различитим примитивним, а у Монтегјуовом (Montague 1973) различитим изведеним категоријама добијеним помоћу примитивне и уједно лексички празне категорије „ентитета”.

или више уобличена бројива јединица.³ Са семантичке тачке гледишта постоје очигледне аналогije између градивних именица, које означавају „материје”, и множине бројивих именица у оним случајевима где се та множина односи на неодређено мноштво појединачних ствари;⁴ и у једном и у другом случају означава се нешто небројиво, нешто што се не замишља као ствар, целина или јединица за коју постоји критериј идентитета. Тако је сасвим разумљиво што Милка Ивић назива партикуларизаторима и именице као што су *рој*, *стадо*, *јато*, *свежањ*, *ћворка* или *колона*: у комбинацији с плуралским облицима који означавају неодређено, ничим ограничено мноштво појединачних ствари те именице образују изразе који се увек односе на неку целину издвојену или уобличену на специфичан начин и отуда подложну бројању (уп. *рој мува*, *стадо оваца*, *јато ћилица*, *свежањ новчаница*, *ћворка жена*, *колона аутомобила*). Могли бисмо, дакле, да кажемо да је у обе групе случајева посредни нека врста семантичке конверзије; од израза који поседују семантичко обележје небројивости добијају се посредством партикуларизаторских именица изрази са супротним семантичким обележјем бројивости. Ако прихватимо да се обележја као што су бројивост/небројивост јављају у корелационим паровима и послужимо се уобичајеном нотацијом, можемо рећи да партикуларизатори врше конверзију израза са семантичким обележјем [— бројивост] у изразе са семантичким обележјем [+ бројивост].

Када се партикуларизатори одреде као што смо управо учинили, није тешко уочити да природни језици садрже и друге класе именица које се понашају на формално сличан начин, тј. врше конверзију израза са семантичким обележјем [— *F*] у изразе са семантичким обележјем [+ *F*]. Без обзира на вредност коју у датом случају има [+ *F*], све овакве именице очигледно се одликују „непотпуном лексичком садржином” и могу „тек у конструкцији с другом именицом /да/ функционишу као семантички потпуно оформљене језичке јединице” (Ивић 1980: 8); формулисано за партикуларизаторе, ово запажање Милке Ивић у ствари указује на општији процес семантичке конверзије који ћемо сада илустровати с неколико српскохрватских примера. Тако, именице као што су *налећ*, *удар*, *ћролом*, *најад*, *настић*, *ћрвала*, *излив*, итд. врше конверзију израза с обележјем [— догађајност] у изразе с обележјем [+ догађајност]; *налећ ветра*, *удар ћрома*, *ћролом облака*, *најад кашља*, *настић лудила*, *ћрвала њева* или *излив осећања* означавају збивања идентификована позивањем на најоучљивије одлике, симптоме или последице онога што се кроз њих испољава.⁵ Именице као што су *ћочешак*, *крај*, *заврше-*

³ На ове случајеве где се од градивних именица добијају такозвани „сортални” термини чија примена подразумева постојање критерија идентитета за оно на шта се односе међу првима је скренуо пажњу Стросн; уп. Strawson 1954, 1959: 198—213. В. и Griffin 1977: 58—70. Именице које се на овај начин комбинују с градивним терминима Грифин назива „sortalizing auxiliary nouns”.

⁴ На ове аналогije често је указивано у филозофској литератури. В. нарочито Lausock 1972 и Cartwright 1975.

⁵ Као готово увек када је реч о нечему што није директно опипљиво, ове манифестације замишљају се по аналогiji са појавама и збивањима у директно опипљивом свету.

ѿлак, *део*, *средина*, *оcтѿаѿлак*, *ѿарче* (уз једину бројивих именица), *одломак*, итд. користе се за означавање делова овог или оног типа целине, другим речима за конверзију израза с обележјем [— фрагментарност] у изразе с обележјем [+ фрагментарност]: уп. *ѿочетѿак романа*, *крај раѿа*, *завршетѿак ѿриче*, *део мѿраза*, *средина ѿуѿа*, *оcтѿаѿлак ѿлаѿе*, *ѿарче колача*, *одломак сонѿе*. Најзад, конструкције с именицама као што су *члан*, *ѿриѿадник*, *ѿредcтѿавник*, *учесник*, *ѿоборник*, *ѿрѿcтѿалица*, итд. врло често подразумевају конверзију израза с обележјем [— конкретност] у изразе с обележјем [+ конкретност]; на пример, *члан удружења*, *ѿриѿадник cтѿранке*, *ѿредcтѿавник суда*, *учесник револуције*, *ѿоборник феминизма*, *ѿрѿcтѿалица демократѿије*.⁶

Лексичка непотпуност именица чију смо употребу управо илустрировали огледа се и на синтаксичком плану: у нередуктованим реченичним структурама оне не могу стајати саме већ једино уз друге именице с којима чине семантичку целину. На први поглед, ова чињеница као да говори у прилог категоријалнограматичком систему с већим бројем семантички мотивисаних номиналних категорија. Тако, ако бисмо имали три примитивне номиналне категорије — властититих, бројивих и градивних имена означене са „n”, „_on” односно „n^o” — партикуларизатори као што су *ѿарче*, *комад*, *каѿ*, *зрно*, итд. природно би могли да добију категорију „n/n^o”; синтаксички, они би били функтори који од градивних образују бројива имена као што су семантички изрази који означавају бројиве јединице издвојене из ове или оне врсте „материје”. Међутим, овакав директни паралелизам између синтаксе и семантике остварљив је само у овом случају. Чим уведемо идеју семантичке конверзије, која нам омогућава да различите класе именица с непотпуном лексичком садржином опишемо на јединствен начин, морамо се одрећи захтева за потпуним паралелизмом између синтаксичких и семантичких операција. Семантичку конверзију најподесније је одредити као операцију којом се од израза са обележјем [— F] добијају изрази са супротним обележјем [+ F]; другим речима, именице које подлежу одређеном типу конверзије не морају имати заједничких семантичких обележја изузев оних која проистичу из тога што су све [— F]. Примери из претходног пасуса јасно показују који су емпиријски разлози у прилог овом решењу; без обзира да ли је посреди [+ бројивост], [+ догађајност], [+ фрагментарност] или [+ конкретност] именице које допуштају конверзију не припадају семантички хомогеним класама. То значи да напуштање јединствене категоризације именица и увођење већег броја семантички мотивисаних номиналних категорија уопште не би отклонило тешкоће које стварају именице с непотпуном лексичком садржином: јер, ма како да замишљамо семантички мотивисане синтаксичке категорије, сигурно

⁶ Наша анализа примера донекле се разликује од анализе Милке Ивић, јер је њен појам партикуларизатора нешто шири од нашег: за нас су *члан удружења* и *cтѿавака буѿеѿа* примери конверзије у односу на семантичка обележја [+ конкретност] односно [+ фрагментарност], док код ње обе именице представљају партикуларизаторе.

је да их нећемо схватити као корелатне г а т и в н о одређених семантичких класа.

Међутим, ако именице с непотпуном лексичком садржином нису функтори који се комбинују с изразима једне и дају изразе друге номиналне категорије, како их треба описати у категоријалној граматици? Решење које им, у оквиру система с јединственом номиналном категоријом, једноставно приписује категорију n везујући две именице посредством генитивног наставка (Којен 1979) неадекватно је због тога што занемарује нормалну неиспустивост друге именице: све конструкције типа *ѓарче хлеба, крај раиѓа*, итд. добијале би категоризацију $n, n, (n/n)/n$, тако да би цела реч у генитиву имала категорију n/n и могла да буде изостављена као и било који други придевски функтор у низу $n/n, n$ или $n, n/n$. Да бисмо избегли ову тешкоћу и показали како се лексичка непотпуност партикуларизатора и сродних именица преноси и на синтаксички план, у систем с јединственом номиналном категоријом увешћемо с е м а н т и ч к е и н д е к с е. За именице с непотпуном лексичком садржином онда можемо рећи да су функтори који од номиналних изрза са семантичким индексом $[-F]$ образују нове номиналне изразе са супротним семантичким индексом $[+F]$. Тако, ако $[\pm \text{бројивост}]$, $[\pm \text{догађајност}]$, $[\pm \text{фрагментарност}]$ и $[\pm \text{конкретност}]$ означимо са $\pm a, \pm b, \pm c$ односно $\pm d$, партикуларизатори ће добити категорију n_{+a}/n_{-a} , именице типа *налеиѓ* категорију n_{+b}/n_{-b} , именице типа *крај* категорију n_{+c}/n_{-c} , а именице типа *члан* категорију n_{+d}/n_{-d} .

На први поглед, систем с јединственом номиналном категоријом и семантичким индексима као да је само нотациона варијанта система који има онолико примитивних номиналних категорија колико има могућности за индексирање категорије n у нашем систему. Да бисмо показали да није тако, упоредићемо последице увођења семантичког индекса за $[\pm \text{бројивост}]$ у систем који сврстава заједничке именице у исту категорију⁷ с последицама алтернативног решења којим се уводе примитивне категорије бројивих и градивних имена. Већ смо видели да граматика с примитивним категоријама бројивих и градивних имена омогућава врло природан опис конструкција као што су *ѓарче хлеба, каѓ млека* или *зрно ѓеска*; све конструкције овог типа добијају интуитивно прихватљиву категоризацију $n/n, n^o$. Међутим, то је готово и једина предност двојаке категоризације заједничких именица, јер овакав систем нема само велики број изведених категорија: те категорије углавном су лишене сваког дистрибутивног оправдања. Тако, да се задржимо само на најочигледнијим примерима, сви придеви који могу да се комбинују и с бројивим и с градивним именицама, рецимо *зрео* (*зрела крушка/зрело жшѓиѓо*), јављаће се бар у двама категоријама, $n/n, n$ и n^o/n^o ; сви непрелазни глаголи који могу да се комбинују и с једном и с другом врстом именица, рецимо *ѓећѓи* (*Река ѓечеѓ/Вода ѓече*), такође бар у двама категоријама,

⁷ У овом контексту није важно да ли заједничке и властите именице припадају истој примитивној категорији, као у нашем систему, или имамо две примитивне категорије властитих и заједничких имена.

$S/_o n$ и S/n^o ; сви прелазни глаголи с овим комбинаторним могућностима, рецимо *унишћивати* (*Инсекти унишћивају усеве*, *Инсекти унишћивају жито*, *Град унишћива усеве*, *Град унишћива жито*), бар у четири категорије, $(S/_o n)/_o n$, $(S/_o n)/n^o$, $(S/n^o)/_o n$ и $(S/n^o)/n^o$; а сви глаголи типа *дати* или *узети* с овим комбинаторним могућностима, рецимо *ишћити*, бар у осам категорија. Уместо ових шеснаест категорија, у систему с јединственом категоризацијом заједничких именица довољне су нам свега четири: једна категорија придевских функција који се комбинују с изразима категорије n и дају нове изразе те исте категорије и три категорије глаголских функција који се комбинују с једним, два или три изрза категорије n и образују реченице⁸. Лако је уочити да овде није реч само о једноставности или економичности; четири категорије које су нам потребне да бисмо описали дистрибуцију прелазних глагола уз заједничке именице (или осам категорија које су нам неопходне за глаголе као што је *ишћити*) ни у којем смислу не одговарају „природним” синтаксичким класама.

У поређењу с постулирањем примитивних категорија бројивих и градивих имена, увођење семантичког индекса за $[\pm \text{бројивост}]$ има двојаку предност. С једне стране, свим партикуларизаторима можемо да припишемо исту категорију: било да се комбинују с градивним именицама, с плуралским облицима бројивих именица или и с једнима и с другима (уп. *јомла јвозжја/јомла људи*, *сној жшја/сној франчица*), сви ће добити категорију n_{+a}/n_{-a} . С друге стране, индексирањем категорије n не повећава се број изведених синтаксичких категорија. У реченицама у којима се не јављају именице с непотпуном лексичком садржином (или неке друге речи чија категорија садржи семантичке индексе) изрази категорије n не добијају никакав индекс. Тако, рецимо, за реченицу *Хлеб је свеж* имамо следеће извођење:⁹

$$\begin{array}{ccc}
 \text{Хлеб} & \text{је} & \text{свеж} \\
 n & (S/n)/(n/n) & n/n \\
 \hline
 & S/n & \\
 \hline
 & S &
 \end{array} \quad (1)$$

Индексирање номиналних изрза долази у обзир тек уколико имамо реченицу у којој се јавља нека реч чија категорија садржи семантичке индексе, на пример *Ово јарче хлеба је свеже*. Када погледамо категоризацију ове реченице — n/n , n_{+a}/n_{-a} , n , $(S/n)/(n/n)$, n/n — одмах ћемо приметити да је извођење блокирано већ у другом кораку: n не можемо да скратимо с n_{+a}/n_{-a} све док не проверимо да ли дата реч има одговарајући семантички индекс. То проверавање очигледно излази из оквира апсолутно аутономне синтаксе и представља пример позивања на семантичке

⁸ За појединости овог система, в. Којен 1979.

⁹ За конвенције у вези с категоријалнограматичким извођењем и синтаксичке категорије које се јављају у овом и даљим примерима, в. Којен 1979.

параметре; у овом кораку извођења синтаксичка кохерентност реченице зависи искључиво од тога да ли реч *хлеб* има семантичко обележје небројивости. Пошто то утврдимо и индексирамо n с $-a$, скраћивањем добијамо да израз *парче хлеба* има категорију n_{+a} : извођење је сада блокирано присуством семантичног индекса као што је раније било блокирано његовим одсуством. Да бисмо отклонили ову тешкоћу и истовремено тачније одредили улогу семантичких индекса у синтакси, увешћемо једну општу конвенцију. У свим случајевима где се неки номинални израз јавља с одређеним семантичким индексом а извођење не би било блокирано када тај израз не би имао никакав семантички индекс, сматраћемо да је брисање индекса обавезно. С овом конвенцијом, за целу реченицу *Ово парче хлеба је свеже* добићемо следеће извођење:

$$\begin{array}{cccccc}
 \text{Ово} & \text{парче} & \text{хлеба} & & \text{је} & \text{свеже} \\
 n/n & n_{+a}/n_{-a} & n_{-a} & & (S/n)/(n/n) & n/n \\
 \hline
 & & n_{//} & & S/n & \\
 \hline
 n & & & & & \\
 \hline
 & & & & S &
 \end{array} \quad (2)$$

Према конвенцији коју смо управо увели, индексирање номиналних израза могућно је само уколико одсуство индекса блокира извођење. То значи да индекс не мора бити директно приписан именици која има одговарајуће семантичко обележје; тако, у извођењу за реченицу *Ово парче црног хлеба је свеже* неће бити индексирана сама именица већ цео израз *црног хлеба*:

$$\begin{array}{cccccc}
 \text{Ово} & \text{парче} & \text{црног} & \text{хлеба} & & \text{је} & \text{свеже} \\
 n/n & n_{+a}/n_{-a} & n/n & n & & (S/n)/(n/n) & n/n \\
 \hline
 & & n_{-a} & & & S/n & \\
 \hline
 & & n_{//} & & & & \\
 \hline
 n & & & & & & \\
 \hline
 & & & & & S &
 \end{array} \quad (3)$$

Као што видимо, увођење семантичког индекса за $[\pm \text{бројивост}]$ и коришћење двеју примитивних категорија бројивих и градивних имена сасвим су различита теоријска решења. Метод семантичких индекса претпоставља аутономност синтаксе, с изузетком одређених конструкција чији опис захтева позивање на семантичке параметре; но, примена тих параметара строго је „локализована” и нема дубљих последица по структуру синтаксичке теорије. Насупрот томе, разврставање именица у више примитивних номиналних категорија — рецимо, у три категорије властитих, бројивих и градивних имена — даје сасвим друкчији систем од оног који се добија с јединственом категоризацијом именица, без обзира на постојање или непостојање семантичких индекса. Број изведених категорија у оваквом систему у начелу ће бити далеко већи него

што је интуитивно оправдано,¹⁰ тако да ће напуштање јединствене категорије именица морати да се брани семантичким разлозима: у овом смислу, постулирање више примитивних номиналних категорија само по себи представља знак да семантички принципи добијају кључну улогу у синтакси.

Пошто смо укратко описали како функционишу семантички индекси и указали на импликације њиховог увођења за питање односа између синтаксе и семантике, вратићемо се на тренутак именицама с непотпуним лексичком садржином. Видели смо да овакве именице у српскохрватском природно добијају категорију n_{+F}/n_{-F} , где је n примитивна категорија имена или номиналних израза а $[\pm F]$ неко семантичко обележје. Међутим, оне у српскохрватском (као и у другим словенским језицима) имају још једну заједничку одлику: номинални изрази с којима се налазе у конструкцији морају бити у генитиву. Да бисмо изразили ову чињеницу, српскохрватским именицама с непотпуним лексичком садржином увек ћемо — поред одговарајућих карактеризација за род, број и падеж — приписивати и карактеризацију [2 Падеж—]¹¹, формално идентичну реакционим карактеризацијама за глаголе и предлоге. Овај тип допунских карактеризација омогућава нам да решимо и један резидуални проблем у вези с лексички непотпуним именицама: како формално разграничити три већ поменуте класе партикуларизатора. Очигледно је да ће партикуларизатори као што су *ћарче*, *кај* или *зрно*, који се комбинују само с градивним именицама и према томе искључиво с једином, поред карактеризације [2 Падеж—] добијати и карактеризацију [1 Број—]; партикуларизатори као што су *рој*, *стадо* или *свежањ*, који се комбинују само с множином бројивих именица, карактеризације [2 Падеж—] и [2 Број—]; а партикуларизатори као што су *јомила* или *сној*, који могу да се комбинују и с једном и с другом врстом именица, никакву карактеризацију реакционог типа изузев [2 Падеж—]. Тако, супротно ономе што би се могло у први мах помислити, $[\pm \text{бројивост}]$ представља једино семантичко обележје које је стварно незаобилазно при синтаксичкој анализи партикуларизатора: сва друга, укључујући и она која стварају семантички контраст између градивних и множине бројивих именица, релевантна су само са семантичког становишта.

¹⁰ У Луисовом систему (Lewis 1970), који има примитивне категорије властитих и заједничких имена, непрелазни и прелазни глаголи јављају се једино у категоријама S/n односно $(S/n)/n$ (где је n категорија властитих имена); али ово је могуће само зато што сви граматички субјекти који нису властита имена добијају категорију квантификаторских израза, $S/(S/n)$, док сви граматички објекти који нису властита имена морају да се уводе посредством трансформација. Прво од ових решења долази у обзир само за језике који (као енглески) имају члан, а друго је — како прећутно признаје и сам Луис — лишено сваке синтаксичке мотивације.

¹¹ Према овој конвенцији, супротној од оне која је уобичајена у фразним граматицама, "—" не означава положај дате речи него друге речи која се с њом комбинује: тако, када речи *ћарче* у *ћарче хлеба* припишемо допунску карактеризацију [2 Падеж—], то значи да се *ћарче* комбинује удесно с номиналним изразом у генитиву, а не — као у фразним системима — да се *ћарче* налази десно од таквог номиналног израза. Уп. Којен 1979: 15.

Овај закључак није занимљив само по томе што показује да су синтаксички разлози за двојаку категоризацију заједничких именица пре привидни него стварни; наредо с овим, он нам сугерира да ни синтаксички разлози за двојаку категоризацију именица уопште нису онолико јаки колико се често мисли. Један од најважнијих, ако не и најважнији синтаксички аргумент за постулирање двеју примитивних категорија заједничких и властитих имена позива се на дистрибуцију именица у квантификаторским изразима: док заједничке именице образују квантификаторске изразе без икаквих ограничења (бројиве у комбинацији са спецификаторима типа *један, неки, њонеки, ниједан, сваки, сав* /у множини/, а градивне у комбинацији са спецификаторима типа *сав* /у једини/, *мноо, мало, нимало*), властите именице — уколико су дословно употребљене — не могу бити конституенти квантификаторских израза.¹² Снага овог аргумента лежи у томе што су дистрибутивне разлике овде очигледно рефлекс семантичке ситуације; другим речима, саме чињенице као да указују да треба напустити јединствену категоризацију именица и увести семантички мотивисане категорије заједничких и властитих имена. Отуда, ако желимо да задржимо јединствену категоризацију именица, морамо да покажемо да се дистрибуција именица у квантификаторским изразима може описати на интуитивно прихватљив начин и без постулирања двеју примитивних номиналних категорија.

Као и у случају партикуларизатора, и овде је увођење индекса за $[\pm]$ бројивост дозвољено да се опишу све релевантне чињенице. Спецификаторе, којима смо досад приписивали категорију $(S/(S/n))/n$, поделићемо на две групе; они који образују квантификаторске изразе с бројивим именицама добиће категорију $(S/(S/n))/n_{+a}$, а они који их образују с градивним категорију $(S/(S/n))/n_{-a}$.¹³ Индексирање номиналних израза с којима се комбинују спецификатори још је једноставније него када је реч о именицама с непотпуном лексичком садржином: како се семантички индекси јављају само у аргументу функторске категорије, није потребно примењивати конвенцију о брисању индекса. Тако, за

¹² Квантификаторски изрази — *свако, неко, нико, један човек, нека жена, мало хлеба, мноо света*, итд. — имају категорију $S/(S/n)$, јер образују реченице у комбинацији с предикатским изразима чија је категорија S/n . Спецификаторима зовемо речи категорије $(S/(S/n))/n$ које од номиналних образују квантификаторске изразе.

¹³ Као и партикуларизатори, спецификатори категорије $(S/(S/n))/n_{-a}$ комбинују се не само с градивним него и с множином бројивих именица: уп. *мноо воска/мноо свећа, мало дрвета/мало сјабала*, итд. С обзиром да се множина бројивих именица јавља и уз спецификаторе категорије $(S/(S/n))/n_{+a}$ (уп. *свака књига/све књиге, један човек/неки људи*, итд), поставља се питање када плуралским облицима смо да приписујемо један а када други индекс. Уколико је реч о српскохрватском, на ово питање није тешко одговорити. Плуралски облици могу да добију индекс $-a$ једино у случају да израз с којим треба да се скрате има допунску карактеризацију [2 Падеж—]; у свим другим случајевима множина бројивих именица, као и једнина, може да добије само индекс $+a$. На овај начин се без циркуларности издвајају све употребе плуралских облика којима ћемо током извођења морати да припишемо семантички индекс за [— бројивост]; јер, слично именицама с непотпуном лексичком садржином, и спецификатори категорије $(S/(S/n))/n_{-a}$ (*мноо, мало*, итд) могу да се комбинују у само с генитивом.

реченицу као што је *Све дуџачке књиџе су досадне* имамо следеће извођење:

$$\begin{array}{ccccc}
 \text{Све} & \text{дуџачке} & \text{књиџе} & \text{су} & \text{досадне} \\
 (S/(S/n))/n_{+a} & \frac{n/n}{n_{+a}} & n & \frac{(S/n)/(n/n)}{n/n} & n/n \\
 \hline
 & & & & \\
 & & & & \\
 \hline
 S/(S/n) & & & & \\
 \hline
 S & & & &
 \end{array} \quad (4)$$

Постулирање двеју спецификаторских категорија које се разликују једино по семантичком индексу свог аргумента (+ *a* или — *a*) омогућава нам да тачно опишемо дистрибуцију бројивих и градивних именица у квантификаторским изразима. Остаје нам још да покажемо како посредством индекса за [\pm бројивост] можемо да изразимо контраст између властитих и обеју врста заједничких именица. Пошто се номинални изрази кохерентно комбинују са спецификаторима само уколико њихово значење допушта да им припишемо одговарајући семантички индекс (+ *a* или — *a* зависно од категорије спецификатора), за властите именице увешћемо посебну конвенцију којом се искључије могућност њиховог индексирања за [\pm бројивост]; на овај начин, синтаксичка некохерентност израза као што су **йонеки Пејџар*, **ниједна Ана*, **сваки Павле*, **мало Јована*, **нимало Јелене*, итд. постаје аутоматска последица чињенице да властитим именицама — уколико су дословно употребљене — не можемо да припишемо ни семантички индекс + *a* ни семантички индекс — *a*.

Тако, видимо да дистрибуција именица у квантификаторским изразима не представља одлучујући разлог за увођење двеју категорија заједничких и властитих имена као што ни постојање конструкција типа *йарче хлеба* не представља одлучујући разлог за увођење двеју категорија бројивих и градивних имена. Метод семантичких индекса у оба случаја нам даје једноставан и интуитивно прихватљив опис и истовремено — за разлику од постулирања више примитивних номиналних категорија — не води компликованом и синтаксички немотивисаном систему. Јасно је да ове чињенице иду у прилог тези о аутономности синтаксе, бар када је посредни њен ослабљени, „параметризовани” облик; но, питање њихових крајњих теоријских импликација мора остати отворено све док се не расправе општи аспекти односа између синтаксе и семантике.

Леон Којен

Београд

СПИСАК ЦИТИРАНИХ РАДОВА

- BOWERS, J. & REICHENBACH, U. 1979 „Montague Grammar and Transformational Grammar“, *Linguistic Analysis*, V, 195—246.
- BRESNAN, J. 1977 „Transformations and Categories in Syntax“, R. Butts & J. Hintikka (eds.), *Basic Problems in Methodology and Linguistics*, Dordrecht: Reidel, 261—282.
- CARTWRIGHT, H. 1975 „Some Remarks on Mass Nouns and Plurality“, *Synthese*, XXXI, 395—410.
- CHOMSKY, N. 1955 *The Logical Structure of Linguistic Theory* (Објављено New York: Plenum Press, 1975).
- CHOMSKY, N. 1957 *Syntactic Structures*, The Hague: Mouton.
- CHOMSKY, N. 1975 „Questions of Form and Interpretation“, *Linguistic Analysis*, I, 75—109.
- GRIFFIN, N. 1977 *Relative Identity*, Oxford: Oxford University Press.
- ИВИЋ, М. 1980 „О 'партикуларизаторима'“, *Јужнословенски филолоџ*, XXXVI, 1—12.
- КОЈЕН, Л. 1979 „Нова формулација категоријалне граматике (I)“, *Зборник за филологију и лингвистику*, XXII/2, 7—55.
- LAYCOCK, N. 1972 „Some Questions of Ontology“, *Philosophical Review*, LXXXI, 3—42.
- LEWIS, D. 1970 „General Semantics“, *Synthese* XXII, 18—67.
- MONTAGUE, R. 1973 „The Proper Treatment of Quantification in Ordinary English“, J. Hintikka, M. E. Moravcsik & P. Suppes (eds.), *Approaches to Natural Language*, Dordrecht: Reidel, 221—242.
- PARTEE, B. 1975 „Montague Grammar and Transformational Grammar“, *Linguistic Inquiry*, VI, 203—300.
- STRAWSON, P. F. 1954 „Particular and General“, *Proceedings of the Aristotelian Society*, LIV, 233—260.
- STRAWSON, P. F. 1959 *Individuals*, London: Methuen.

S u m m a r y

Leon Kojen

SEMANTIC PARAMETERS IN SYNTAX

As an alternative to semantically based categorial grammar, with at least two or three primitive nominal categories (of proper and common nouns, or of proper, common and mass nouns), we may introduce *semantic indices* into a system which retains a single primitive category of nominals. Certain types of expression will then be assigned to functorial categories defined partly in terms of semantic indices. Thus Serbo-Croatian „particularizers“ such as *parče*, *kap*, *zrno*, etc. will belong to the category $n_{\pm a}/n_{-a}$ where \pm indexes the semantic feature [\pm count], rather than to the cate-

gory of functors which combine with expressions of category n^o to yield expressions of category o_n (o_n and n^o being, respectively, the primitive categories of count and mass nouns in a semantically based categorial grammar); quantifier words such as *jedan*, *neki* or *svaki* will belong to the category $(S/(S/n))|_{n+o}$ rather than to the category $(S/(S/n))|_{o_n}$, etc. Unlike the use of more than one primitive category for nouns, the use of semantic indices does not increase the number of derived syntactic categories: for the indexing of nominals is permitted only if it is needed at a particular step of the derivation, and if at the next step the new derivative contains an index it is erased by a general convention (unless it happens to be needed at that step as well, as in the derivation for the Serbo-Croatian string *jedno parče hleba*). The over-all simplicity of the system with semantic indices may thus be seen as evidence in favour of Chomsky's „parametrized“ autonomy thesis (Chomsky 1975): a categorial grammar which incorporates certain semantic parameters without having a semantic basis is simpler and empirically more convenient than a semantically based categorial grammar.